

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețuri

pentru Sibiu pe 1 anu întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisii cu post'a în lăintrulu monarhiei pe 1 anu întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In străinatate pe 1 anu 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci; — numerii singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a treia câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 22.

Sibiu, 17/29 Martiu 1879.

Anulu II.

Espunere de motive la proiectulu de lege intitulatu: Despre datorinti'a de a invetiá limb'a magiara in scólele poporale.

„Interesulu comunu alu tuturor cetatieniloru din acelasiu statu cere, prin strinsele loru conexiuni si relatiuni multiple in care sunt siliti a stá unii cu altii, cá se se si intielega unii pe altii. In cele mai multe staturi limb'a nationala comuna, care e totu-odata limb'a statului, satisface de sinesi necesitatea intielegerii reciproce. Dar' intr'unu statu poliglotu precum este Ungari'a, acestu scopu se póte ajunge numai asia, déca toti cetatienii statului, fia aceia de ori-ce nationalitate si vorbésca ori-ce limba materna, pe langa aceea voru fi in stare de a se exprima, a face se fia intielesi si a intielege si pe ceilalti concetatiei, inca si intr'o limba comuna. Acea limba comuna póte fi s'eu limb'a maioritatii, s'eu limb'a statului, ceea ce in cele mai multe casuri este totu una. Ce e dreptu, intre locuitorii Ungariei, cari vorbescu limbi diverse, nici o limba nu presenta maioritata absolutu a poporatiunei intregi; dar' pe langa ce maioritata relativa este a aceluor cari vorbescu unguresce, fiindu acésta totu-odata limb'a administratiunei statului, a legislatiunei si a justitiei, nu mai póte fi indouieála, ca déca aru trebui se alegemu vre-o limba dintre câte se vorbescu in acésta tíera, cá midiulocu de contactu si contielegere reciproca intre toti cetatienii statului, aceea póte fi numai limb'a statului si a maioritatii: limb'a magiara.

Istori'a statului ungurescu de aprópe un'a miie de ani este martora, ca acesta nici-odata nu s'au incercatu a contopi pe celelalte nationalitati si a estermína limbile lor. Chiar' si in tempulu din urma elu prin articolulu de lege XLIV din 1868 sunatoriu despre egalitatea de drepturi a nationalitatiloru, lasa si asigura cu cea mai mare liberalitate*) folosirea limbei materne la tóte nationalitatile locuítore in statu.

Déca inse statulu si legislativ'a nici-odata n'au avutu si n'are nici acum de scopu a spoliá pe nationalitati de folosirea limbei lor materne, s'eu macaru a le margini intru aceea, de alta parte este chiar' in interesulu nationalitatiloru, cá pre candu

*) . . . ?

Foisiór'a „Observatoriului“.

Cum petrecu tieranii candu se afla la drumu.

(Schitie din viati'a poporului.)

De: Grigorie M. Jipescu.

Tieranii opincari au multe daraveri cu negutiatorulu. Candu le scápara budi'a dupa parale, se ducu la elu acasa, in di de serbatóre, si iau arvuna cá se-i duca cu chirie in carale lor: scanduri, sare, buti, lemne, tinichiele, bucate, róde, pecura si altele. Dupa ce s'a hotaritu diu'a plecarii, léga banii dati arvuna in coltiulu stergariului, ilu punu in sinu, se ducu la satu, ungu carale ori carutiele, aterna lantiulu, dohoniti'a, toporulu, fedelesulu ori bot'a de apa, vertejulu, se culca de tempuriu, tragu unu somnuletiu, si candu mai sunt trei césuri pana se se crepe de diori de diua, adeca candu e se resara lucéferulu, s'eu candu se ingána diu'a cu nóptea, scóla boii, i pascu bine si pe la resaritulu sórelui de-o sulitia, i aducu acasa, inbuca apoi cateva duminicati de mamaliga, musca de doue trei ori dintr'o cépa, in-juga boulenii si apoi facéndu cruce dicu: Dómne ajuta! Hi boii, me! Mergu pucinu pe cale si oprescu in dreptu casei altui romanu, care nu s'a gatitu inca de plecare, din cauza ca ori nu póte prinde boii, ori ca vre-o vita i s'a insplínatu, ori ca taia de sangeratu ori de ruptu la vre'unu bou, ori ca s'a stricatu ceva la caru. Astépta pana se sferiésca si apoi pléca inpreuna la alu treilea si asia mai departe, pana s'aduna in céta, cárdu de cara, de ómeni, pe langa care se mai vede cate unu câne latiosu, ori cate o fetica si unu baiatielu pe jos s'eu in verfulu carului, luati se stea in préjm'a boiloru candu i voru desjuga la pascutu. De asupra carului punu cate unu maldaru de fenu ori paie si coceni, traist'a cu merinde si saculetiu cu malaiu. Langa carembii dricului atárna cracanile, ce la orasie sunt de feru si numite pirostirii.

in viati'a loru privata, in bisericile si scólele, in comunele si literaturile lor se folosescu de limb'a propria si se adopera a o desvoltá mai departe, membrii lor se póta intielege si vorbi pe langa aceea si limb'a care in Ungari'a este limb'a statului, a legislatiunei si administratiunei, si fara acarei cunoscintia ar fi marginiti chiar' intru realisarea intereselor proprii si in casu de asia, intru apararea lor.

A sili pe cetatienii statului, cari vorbescu alte limbi, cá afara de limb'a lor materna se invetie si limb'a statului, ar fi o incercare lipsita de ori ce resultatu. Dar' a oferi midiulocu cá se o póta invetiá inca din etatea prunciei, este o binefacere, pentru care ar trebui se fia multiamitori cátra statu. Singurulu modu pentru ajungerea acestui scopu este, cá in scólele elementarie se se adopte si limb'a magiara cá obiectu de invetiamentu si prin acésta se faca possibila invetiarea ei la tóte generatiunile viitóre ale cetatieniloru statului.

Precum in instructiunea secundara si superióra sunt luate cá obiecte obligate de invetiamentu mai multe limbi straine, s'eu cu scopu de a se cultivá in sciintia, precum sunt limbile classice, s'eu din punctu-de vedere alu cerintielor vietiei practice, precum sunt cele moderne, anume limbele german'a si frances'a, fara a fi folosite cá limbi de prelegere, precum fusese limb'a latina in decursu de secolu: tocma asia jace in natur'a lucrului, cá pre candu tóte nationalitatile se folosescu in scólele lor fara nici o pedeca e limbile lor materne cá limbi de prelegeri, se se ia si limb'a magiara intre obiectele de invetiamentu. Intru atáta tienemu la acésta, incátu trebuie se privimu cá o trecere din vedere, cá articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au ingrijitu despre acésta dupa cum trebuia, si au introdusu limb'a magiara numai in scólele pedagogice, in cele poporale superiiori si in scólele cetatienesci, in cátu in acelea limb'a magiara este obiectu obligatu si pentru ne-magiari, din contra in scólele elementarie, fia comunale, fia confessionale, invetiarea de limba este obligatóre numai pentru limb'a materna. Inse chiaru si in scólele pedagogice legea numera ce e dreptu, limb'a magiara intre obiectele obligate, dar' nu cere garantia, cá in cursulu pedagogicu de trei ani, candidatii se o invetie in o mesura si in atátea óre, incátu se o si scia de ajunsu, pentru-cá fara de acésta nu este

ajunsu scopulu luarei ei intre obiectele de invetiamentu.

Deci dupa-ce articolulu de lege XXXVIII din a. 1868 n'au ingrijitu de ajunsu pentru invetiarea limbei magiare in scólele poporale, au remasu cá legislatiunea se indeplinésca acea lipsa acum in urma. Dens'a trebuie se faca acésta cu decisiunea dictata ei de inportanti'a cauzei si de interesulu tuturor locuitoriloru tierii, inse cu acea prudentia si moderatiune, pe care o ceru dificultatile esecutarii si mai pre susu de tóte crutiarea sentimentelor nationali ale nationalitatiloru de alte limbi.

Plecandu din aceste puncte de vedere, acestu proiectu de lege isi concentra atentiunea sa mai inainte de tóte asupra aceluor scóle pedagogice confessionali, in care limb'a de prelegere nu este cea magiara, si in care in sensulu §§. 13 si 88 din art. de lege XXXVIII din a. 1868 limb'a magiara si asia este studiu obligatu; in privinti'a acestor'a proiectulu cere, cá de aci incolo pentru limb'a magiara se fia destinatu unu numeru de óre asia, incátu in cursulu pedagogicu de trei ani toti candidatii de invetiatori se fia in stare de a o invetiá, cá se o vorbésca si se o scria.

Déca dela scólele pedagogice ne-magiare, si respective dela candidatii cari invetia in acelea, s'ar' pretinde cá in trei ani se invetie limb'a magiara asia de bine, cá preste pucinu se o póta folosi in scólele lor cá limba de prelegere si de invetiamentu, acésta fara indoiala ar fi o pretensiune exagerata, s'eu tocma si neesecutabila, pentru-cá atunci s'ar' presupune cunóscerea perfecta a limbei, cum si facultatea de a vorbi fluentu si liberu. Se cere inse numai atáta, cá acei candidati se scia tractá regulele limbei cá unulu din obiectele de invetiamentu in scólele poporale si se exercitedie pe baiati in modu sistematicu in ea. Acésta este o problema, care in cursulu de trei ani ai pedagogiei pe langa intrebuintiarea de 5—6 óre pe septemana, póte fi de siguru indeplinita. Deci tocmai pentru aceea conditiunea formulata in §. 2 alu acestui proiectu de lege este justa, cá dupa trei ani, cari voru urmá dela intrarea in vigóre a acestei legi, s'eu adeca dupa trecerea de unu cursu întregu pedagogicu, numai acei individi se póta fi aplicati cá invetiatori s'eu cá suplenti, cari voru sci limb'a magiara asia, incátu se o póta propune in scól'a poporala.

scarpinandu'si chic'a si manandu, si dupa ce ei doui vorbitori sferiescu, atitia altu vorbirea cu alta istoria.

Asia mosiu Dardaiéu intrupeu tacerea si spune ca acu doue stemani de dile spre St-Maria a ghisatu, ca se facea ca unde i crescuse unu nucu in palm'a drépta si ca ande hii-su Pasculete, álu de 'lu luara la óste mai anu in Rusalii, vinea si mancá nuci din elu si muierea i turná vinu prohiuru din plosc'a ha noua d'a cumperat'o dela sthoru d'a fostu la Valeni in diu'a de dumineca. — Märe si beau pe prispa cu deslegarea popi Jonu Bardacatu din Rincedi. — Apoi intréba. Ce-o hi cusere Zabírneo si ghisele astea?! Se hie adeverate videniile, ori ca se sfieste asia si i naluceste mintea rumánului nóptea, candu se plimba prin capu fara fréu?

Zábernea ricaindu'si halaciug'a testei, dá cu socotéla ca e mai bine se ispitésca pe pop'a ori pe logofetu satului, se caute densii la carti, ca póte se hie ceva. Ori se dea cu bobii la alde lea Comaniti'a si se'i descante de césu reu!

Tóca dá cu parerea ca babaretulu nu póte nimicu inaintea sfántului. Vere, striga elu, ce ti-o hi scrisu dela ursitóre, aiá ai se pati. Ca uite, Marzica n'a mai ghisatu si 'n nóptea de Craciunu audisi ca cum a esitu afara pe la miediulu noptii, in puterea intunerecului si cum a calcatu se me tai, nu stiu, dar stiu ca a pusu piciorulu in urm'a Eleloru si i s'au sgárcitu vinele — hie la elu acolo — si d'atuncea se vaieta si 'lu tareste de pare a hi spétitu!

Lapte-Dulce povesteste, ca ande cuscras-a Puican'a a auditu cu urechile ei dela unu boeru betranu, ca parte din ghisuri sunt adeverate, parte nu, cá si vorbile: unile seci, altile pline! Dumnedieu s'aléga; ca unu rumanu putine pricepe. Ca 'nvetiati hei mari, luminati, nesdravanii lumii intielegu cate stele sunt pe ceru, unde locuescu arhangeli, pe ce scaunu siéde sfántulu Petre, ce mananca D-dieu — dá ghisului nu stie se'i dea de capatáiu.

George Tróscotu, care motiaise in timpu acesta in codirla, — c'asia are pecate la drumu, — casca odata c'unu cascatu tare, greu si dornicu, aducéndu'si

Pe cale incepu felu de felu de povesti, de glume, de istorii; nu le mai tace gur'a si nu li se urasce cu verb'a. Cugetari, planueli, socoteli, copilarii, povetie, gandiri ascunse, invetiaturi adenci, dicatori, nimicu nu le scapa necercetatu si nejudecatu dupa potintia, esperimentia, etate si amicitia lor. Celu mai betranu e mai ascultat si mai pretiutu la vorba, si de ridu, ridu cu totii de se mira, se mira éراسi inpreuna.

— Esindu cu totii din orasiu, din colo de straja, incepe de exemplu Danu se vorbésca asia:

— Me Timbóce, dá ce zabovisi in casa mai multu? Ori te batú muierea si mai intardiassi? hai! pan' se 'ti tréca suspinulu si se ti se usce lacrimel!

— Asia o hi mei Dane! Multu te gandisi? Póte ca tu ai patitu asia lucru si-acu arunci mórtea in tígani! D'aiá audiamu eu a séra, pe'noptate, de pe verfu chilo-manu, praciaia si racnetu p'en batatur'a ta! Reu ai ajunsu, vere! Muierea e lucru naibi. Veditai, ca ea antaiu iti inhige man'a 'n peru si totu ea tipa si candu o avea p'altu e móle, de parc'a e céra góla!

— Da lasa glum'a incolo Timbocele, cate 'ti dete? Cu furc'a te a croitu, cu coceórb'a ori cu carpatoriu? Pase-mi-te, ca e temetóre si te-o hi diaritu cu alt'a dupa gútu, dandu de vale din padurice. Ca altfelu asi crede, ca n'are de ce tanji: ca malaiasiu are, leguma are, inbracaminte, incaltiaminte i faci la timpu, tóte voile i le inplinesci, n'are pentru ce cárti!

— E! e! Märe Dane! Totu cu casiu la gura pai! N'ai auditu verb'a aiá, ca: femeiea are noua guri si se i c'estupi pe tóte si totu nu indestulédia din lacomia: i cere ánim'a se'i totu cari cu saculu! Muierea, verb'a aluia, poftesce si la urda de curca si la lapte de cucu!

Fiacare carausiu merge la pasu, invertindu bicu pe d'asupra boiloru si maná standu langa boii dinainte dela tenjéla, ori la cei dela róta si vorbescu tare de s'aude dela ála pan' la ála si unii asculta si ridu de e de risu, é' altii cértá boii lenesi si altii pléca inaintea boiloru pe potec'a batatorita de langa marginea drumului cale de cincii stanjini s'apoi éراسi se intorcu inapoi

Pe langa acésta îngrijire pentru docentii cari se prepara acum, séu se voru prepará in viitoriu, trebue se îngrijim si de cei ce se afla déjà in functiune, dar' póte cá nu cunosc limb'a magiara, cá aceia prin diligentia privata, séu in casu de asia, cu ajutoriulu cursurilor suplinitóre ce voru fi a se infintiá, se póta invetiá limb'a magiara.

Considerandu cá acestia nu se potu folosi de totu tempulu spre a o invetiá cá cei din scólele pedagogice si cá multi dintre ei sunt si mai inaintati in etate, carora invetiarea unei limbi streine le face greutati mai mari, acestu proiectu de lege (§. 3) doresce a se luá mesuri echitabile, cá invetiatorilor, cari se afla déjà in functiune, séu cari mai inainte de implinirea celoru trei ani preveduti in paragrafulu precedentu, voru avea se intre in functiunea lor, se le lase tempu indouitu, adeca 6 ani numerati dela intrarea in vigóre a legei, pentru-cá se invetie limb'a magiara intru atáta, in cátu se'si póta justificá prin unu esamenu cualificatiunea lor de a o potea propune.

In privinti'a invetiatorilor inaintati in etate si anume cari au trecutu preste 50 de ani ai vietiei lor, legea voiesce se faca o echitabila esceptiune, in cátu adeca ministrulu este autorisatu a'i dispensá dela acésta indatorire, déca voru cere ei insii.

Îngrijindu proiectulu de lege in modulu acesta de prim'a conditiune pentru invetiarea limbei magiare, adeca de a face pe docentii scóloru poporale capabili de a o propune, elu póte enuntiá fara nici o grija (§. 5), cá preste 6 ani numerati dela intrarea in vigóre a acestei legi, limb'a magiara va fi obiectu obligatu de invetiamentu in tóte scólele elementarie si superióre poporale din tíera, mai alesu cá in acestea din urma si este decretata cá obiectu obligatu prin §§. 64 si 74 din art. de lege XXXVIII din a. 1868.

Dupa-ce inse nu inpieca nemicu, cá pe unde se póte si inainte de terminulu prescisu, limb'a magiara se se si inpuna cá obiectu obligatu de invetiamentu, de aceea proiectulu de lege enuntia in §. 4, ca pe unde se afla invetiatoriu deprinsu in limb'a magiara, pe la scóle, unde limb'a propunerei nu este cea magiara, séu dupa §. 6 pe unde s'ar instalá invetiatori de aceea inainte de implinirea celoru 6 ani, anume dintre noui candidati, cari voru esi dupa implinirea de trei ani din institutele pedagogice, pe acolo invetiarea limbei magiare cá studiu obligatu se se si inpuna indata, séu dupa tempu si inpregiurari.

Afara de cele susu memorate se mai arata necesitatea unei mesuri transitorie si posibilitatea executarii aceleiasi. Sunt adeca tienuturi, in cari nationalitatile nemagiare atátu sunt de amestecate cu cea magiara si stau in atingere multipla si de tóte dilele, in cátu pentru acelea sciinti'a limbei magiare este necesitate fórte simtita, de aceea ele incele dorescu, cá pruncii lor se o invetie cátu mai curendu. In tienuturi de acestea propunerea

aminte d'acasa si de stapanire si cu gandu la mamaliga intréba pe tizu-seu: me Georghilasiu, bordeiú lu Voda se hie in pamentu claditu, ori are casa asiediata, sindilita si cu prisa 'nalta in satú ala, pe unde o hi siedindu elu? Domnu o hi mancandu si elu mamaliga cá noi, ori o hi aducédu pe tiligrafu pandispanuri si alte bunuri si bucate ferte din 'nauntru? Voda asta o hi rumanu de omenie, ori vr'unu artiajosu lacomu si 'npeliatu?

Tizu-seu, George Cocolosiu, se caiesce si e amaritu ca nu'lu cunósce nici la chipu pe Domnú, dá se faga-dueste ca d'o ajunge v'odata la satú densulu, o se oprésca boii putínelu in batatur'a domnésca pana oru inbucá o mana de fenu, s'apoi facédu-se ca intra in tinda se'si aprindia luléu'a, o se'i céra lui ori nevisti-si unu carbune si dandu-se pe departe in vorba, o se'lu intrebe: ean' asculta boerasiule, ori logofete, cu dulce mancasi adi? Ca par'ca vediu niste urjumele si oscióre aruncate la usia si pasa-mi-te ca esti Letinu, de spurci Vinerea si Mercurea? Ori ca partea boerésca are deprindere se totu dea prin hartiu! Si 'mi dessfra densu tóte, si apoi ti le oiú scrie pe ratoju pan' la una pe siartulu lor!

La scoborsiu ei inpieca rót'a din hasiu cu lantiu, cá se mérga carú incetinelu, se nu se restórne cu marf'a negustoriulu si de vale la gârla lasa boii in voi'a loru se bea apa strigându: ho! ho! ho! Otai ca, ho! Psi! psi! spiii! Nu beti, nu? Ori asteptati se ve dau dulcétiá si zaharu cá la cocóne! Da beti mancavaru lupú, dómne érta-me, ca n'o se stau cu voi aci trei dile si trei nopti incheiate! Adapandu'i despedeca, trecu gârl'a si o iau la sanetós'a náinte. Mai trece nitielusiu — cá de candu stranuta Hau — si desjuga de o parte in lungulu drumulu, cá boii se odihnésca ceva, éra opin-carii nostri se guste si ei ceva, ca le-o cam hi, de candu rabda de fóme!

Unde conacescu ei, acolo scotu cracanile, scapara, facu si atitia focu sub ele cu gateje, cu ogrinji, cu surcele, cu aschii si cu ce gasescu, atarna caldurusia de tuciu de cârligulu cracanelor, punu apa, sare si doi trei pumnisiori de malaiu si in clipa mesteca si tórna mamalig'a gat'a, virtósá, fara cocolósie; o asternu pe

limbei magiare in scóle ar intempiná cu atátu mai pucine pedeci, pentru ca invetiatorii nemagiari venindu in comunicatiune cu poporulu magiaru, mai cu séma cunosc limb'a magiara in de ajunsu, pentru cá se o póta si propune. Se póte dice fara grija, ca comitatele din partea nordu-vestica, Pressburg, Nytra, cum si partea cea mai mare din Zemplinu, Bács-Bodrog si multe districte (subprefecturi) din alte comitate se afla in inpregiurarile atinse mai susu.

Deci in privinti'a acestora proiectulu de lege §. 7 cere pentru ministru de culte si instructiune publica auctorizare, cá parte prin organele sale, parte prin functionarii dela administratiunea publica tragédu informatiunile necesarie si in intelegere cu ministrulu de interne, se póta decide si inainte de expirarea terminulu de 6 ani, in care comitate séu in parti singuratice din acelea se se realisedie treptatu propunerea obligata a limbei magiare. Eara pentru cá invetiarea limbei magiare se se continue dupa postulatele acestei legi, atátu in scólele pedagogice nemagiare, cátu si pentru cá decisiunile lui relative la introducerea limbei in scólele poporale se nu fia paralisate séu prin indiferentia si lene, séu din rea vointia, séu in urmarea zelului escisivu de nationalitate si din temeri nefundata, in acésta privintia proiectulu de lege pune control'a, dupa cum si cere natur'a lucrulu, in manile inspectoriloru de scóle si in ale celorualte organe ale ministrului de instructiune publica, specificate in §. 3 alu art. de lege XXVIII din anulu 1876, care suna despre auctoritatile scóloru poporale.

Reasumandu tóte acestea, se póte dice cu siguritate ca, acestu proiectu de lege facédu limb'a magiara in scólele poporale nemagiare, nu de limba a prelegerii, ci numai de unulu din obiectele obligate de invetiamentu, nu vatama drepturile nationalitatiloru asecurate prin lege si are in vedere la executarea ei dificultatile transitorie si gradatiunea, si preste totu remane intre marginile echitatii si ale posibilitatii, si corespunde numai la o necesitate simtita de multu din tóte partile.

B.-Pest'a, 11 Martiu 1879.

Augustinu Tréfort m. p.

Odata pentru totu deauna.

Spre a ne justificá titlulu de susu, trebue se premitemu indata acílea, cá in Romani'a existe absoluta libertate de pressa, fóra nici o lege de pressa si fóra nici-o cautuine. De aci se explica si inpregiurarea, cá acolo vedi publicandu-se foi periodice, unde nu figuréda nici unu redactoru anumitu, celu multu daca se subscie câte unu individuu, in mai multe casuri cu totulu necunoscutu, figurandu cu titlulu „de gerantu responsabil,” si au fostu exemple, unde acelu „gerantu” era servitoriulu din casa alu vreunui membru din consortiu sau clicá, a carei proprietate era diariulu. De aci

unu stergariú, hie si vergatu, scotu din senu de subtu breu or' din traiscióra o falca de slanina, cepe, cativa catiei de usturoiu, unu cosacelu de peste, oue rescópte, unu buturasiu de pastrama, castraveti si se punu cá lupii ligniti in pregiurulu mamaligei si mananca cu asia pófta, de pare ca se batu doui nebuni la gur'a lor. Ti lasa gur'a apa candu te vei uitá la ei cum mananca! Pe candu stau la mésa, dau gura boiloru cá se nu se intindia unu la altu, se nu se incurce, se nu se inpunga, se nu rupa ori se se borhanésca cu córnelé, si déca vedu ei ca nu intelegu, se restescu la ei dicédu-le: Ho, buzila, bóla! Ho, ghiorea, boiata! Ho, nea bómbea, mancatéru corbi! Ei si candu ingenunchie se manance si candu se scóla dela mésa, isi iau caciul'a, ori palari'a din capu, facu trei crucei, bombanescu cateva cuvinte de rugaciune si apoi é' o asiéda pe capu, si adunandu cojile chiáma catielu se inbuce si elu si i le da mangaiúdu'lu. De innoptéda aici, unde au desjugatu, se culca in pregiurulu foculu maritu si aprinsu tóta nopticie'a, unde tainescu, nedormindu mai de locu, se nu ghie hotii ori dihani'a la ghite; de nu, injuga si pléca aidá aidá, vorba vorba, pan' ce inseréda si de este calea buna de ámblatu si e bine de susu, mergu nóptea intréga fara grija. In linistea noptii s'aude vorb'a acestoru trecétori cam cá de somnurosi, cate vre'o inecaciune de bou iute si fesnetiu la jugu, carú scartiandu cu rotele lovindu-se candu de capú leocii, candu de stragalii.

De se strica cate o róta, ori ánim'a, ori piscu, ori protiapulu carulu ori alu carutiei, apoi incepu se 'njure de necasu de cate numai le vine in gura in momentele acelea. Deca n'au parale la chimiru (sierpariu), se cumpere sfredelu se gaurésca, tesla si barda se cioplésca si se faca pene, cá se deréga ce s'a stricatu, se duce unulu din ei pan' la unu rumanu din satulu celu mai de aprópe de unde s'au intemplatu frantur'a carulu si pána se'si faca tréb'a, lasa zalogu zechea, ori caciul'a pentru uneltele inprumutate si dupa ce 'si facu tréb'a cu ele, le duce inapoi, fórte multumindu si dicédu: se hie mortiloru, déca nu le iá parale inprumutatoriulu.

(Va urmá.)

incolo publiculu pe din afara nu mai scie cu cine are a face, cá ce caractere de ómeni sunt aceia, carii au luatú asupra'si „a pune tíer'a la cale,” afara numai daca nu se afla dupa informatiuni private. Pána aci inse nu ar fi prea multu de inputatu, cá-ci in fine omulu nepassionatu si luminatu nu cauta cine dice si invetia ceva, ci numai ce — non quis, sed quid. Cestiunea inse s'a schimbatu cu totulu atunci, candu intr'unu diariu se scóla persóne anonime, mascate, cá se denun-tie, se injure, se insulte, se innegrésca caractere de persóne private si de societati intregi, candu inventéda si atribue crime la persóne, pe care voiescu se le aduca in periculu de a'si perde nu numai onórea si libertatea, ci chiaru viét'a, in fine, candu se afla ómeni fóra consciintia, carii isi punu de problema a propagá ura si urgia între fiii aceleiasi natiuni, a inyrasmasi pe una parte a natiunei cu ceealalta. Situatiunea celoru calumniati este atunci cu atátu mai critica si mai trista, daca ei se afla in alta tíera, sub alte legi, care nu le permite se se apere contra indracitulu loru adversariu.

Aici in Transilvani'a existe o lege de pressa absolutistica, cea dela 1852, severa, plina de arbitraru; se cere totu odata dela diariu o cautuine (garantia in bani) asia de mare, precum astadi nu se mai afla nicairi in Europ'a, si nici chiaru in Ungari'a propria, unde si legea de pressa (cea din 1847/8) este multu mai blanda, si unde statulu póta tóte spezele ori-carui procesu de pressa, dáca procurorulu ilu perde la curtea juratiloru, candu din contra in Transilvani'a ori castiga ori perde publicistulu, totu numai elu platesce spezele, care in cele mai multe casuri nici-decumu nu sunt mici. Mai adaogemu la acestea ceea ce astadi cunósce Europ'a intréga, cá Transilvani'a stá, in puterea unei legi unguresci, sub man'a libera a ministeriului, adeca sub administratiune cu totulu esceptionale, si cá anume romanii sunt tractati dupa instructiuni discretionarie, secrete, nepetrune.

Acestea adevaturi sunt la lumin'a dilei. Din cei trei Nri precedenti ai nostri on. lectori au vedutu, cá anume diariile „Romani'a libera,” „Timpulu” si „Delfinulu” nu voiescu se scia nimicu de acésta situatiune, ci acei ce scriu in acelea foi despre afacerile nationali si politice ale celoru trei milióne de romani din monarchi'a austro-unguresca, dupace au desertatu din Transilvani'a sau din Ungari'a si s'au trasu la adapostu siguru in Romani'a, de acolo isi alegu victimele lor, pe care le ataca cá ori-ce asassinu, pentru-cá sciu bine cá acestea nu se mai potu apará de ei, precum s'aru sci apará de siguru, aflandu-se in deplina libertate.

Anume „Romani'a libera” isi alese de victima a sa pe unu omu de ani 67, cu scopu invederatu de a'lu duce la pierdiare. Acelu diariu adeca in Nr. seu 531 din 1/13 Martiu érase se apuca de persón'a lui G. Baritiu, si pentru cá se'lu póta condámná, sau la vreunu pumnariu alu cuiva, sau la sortea lui Miletici, ii inpune cu sil'a rol'a „de conducatoriu, de auctoritate politica,” (niciodata ambitionata de elu), apoi dupa-ce insíra la fantasii poetice, amestecate cu idei politice din cele mai confuse si contradictorie, mai pe urma ii inputa cá o crima inosítóre, cá elu „opresce pe romani a lucrá contra statulu magiaru, de a conspirá, de a subminá, de a generalisá si oteliú dusmani'a între done popóra, care nu sunt menite a traí inpreuna, ci de a se combate dupa legile firei, pána la perirea uneia din ele.” Acestea le scrie unu individuu, a carui familia portá pana in a. 1848 connume curatu ungurescu si se falia cu nemesii'a (nobilitatea) sa unguresca.

Credemu cá lectorii au prea de ajunsu cu acestu singuru citatu din acea diatriba, alu carei stilu si spiritu sémána cá ou cu ou cu altele de aceeaasi natura publicate in repausatulu „Orientulu latinu,” pe care toema din acea cauza natiunea ilu lasase in drumu, pentru-cá tóta politic'a lui fusese politica de fantasia, cu care se facu revolutiuni in câte unu paharu de vinu, cá cea dela Fagarasiu, dupa care fusera aruncati pe strada prefectulu romanu si cátiva bieti functionari romani, éra politica rationabile nici cá in palma.

Optu ani de dile, dela 1868 pána in 1876 G. Baritiu, calumniatu si pána atunci cu prisosu de cátra politicastrii fantasti, se retrasese dela orice activitate politica, lasandu pe ómenii din generatiunile mai noue cá se continue oper'a emanciparei, inceputa si intemeiata de betrani, si numai cá trasu de guleru mergea la câte o conferentia electorale dupa expirarea períodelor de trei ani. Baritiu ar avea totu dreptulu a íntrebá pe adversarii sei, ce au facutu ei in acei 8

ani, cumu au condusu afacerile natiunei. Dara in loculu lui respunde natiunea: Si-a vediutu fiacare de afacerile particulare, éra cei mai fanatici si egoisti injurá pe betrani, cà-ci nu le scotu castanele fripte din spudia si nu 'si incovóie spinarea spre a incaleca de pre ei pe calulu de batalia. In alte parti de tíera si de lumei dintre ómeni ani 30 pana la 50 s'aru considera insultati, daca ai presupune despre ei, cà le este frica se apuce densii inainte, daca nu'i duce mosiu Vasilie ori mosiu Dumitru de mana. La „acestia“ le place se dea porunci la betrani, inse nu in facia, ci dela locuri indosite.

Acesta ne este responsulu celu din urma datu susu citatelu diarie odata pentru totudeauna. Ele nici atat'a n'au meritatu; tinemu inse chiaru si facia cu inamicii nostrii de mórte, la legile buneii cuviintie. Datori nu le eramu cu nimicu, cà-ci nu stámu nici in potestatea, nici sub tutoratulu lor. In catu pentru activitatea publica alui G. Baritiu, inceputa la 1/13 Octobru 1838 cá publicistu, ea este la lumin'a dilei, cunoscuta de natiune, apretiatu si de straini in cursu de ani 41. Totu acésta natiune scie si cunósce, cà ori candu a fostu elu insarcinatu cu missiuni in cauzele ei, in cursu de ani 32 a mersu pe spesele sale, precumu si cà curatu numai pentru caus'a nationale a fostu spoliatu de averea castigata cu sudori crunte, famili'a lui lasata pe drumu intre munti si codrii, elu dusu in captivitate russésca si austriaca dintru o tíera in alt'a. Dara si adversarii sei cunoscú celu pucinu proverbiulu latinescu: a calumniá barbatesce, cà-ci totu se lipescé câte-ceva. Tocma pentru aceea inse, acésta discussiune a nóstra este cea din urma cu ei, si lectorii nostrii potu se fia linisciti, cà lectura de care avura in acesti patru Nri din urma, nu voru mai afla in colónele nóstre; cu atata inse le eramu datori chiaru si fara voi'a nóstra, pentru-cá romanii de dincóce se afle, cà ce aparatori ai lor se alegu unii din acei ce trecu de aici in Romani'a.

Dela diet'a Ungariei.

Desbaterile parlamentare din camer'a deputatiloru Ungariei avura câteva momente, care merita tóta atentiunea publicului indigenu si strainu. Budgetulu culteloru si alu instructiunei publice a datu ocaziune estimpu, cá si in alti ani la desbateri, pe care nu ar trebui se le pérda nimeni din vedere, care inse, spre a fi intielesé bine, trebue se fia cunoscute din trecutu, din istoria. In Ungari'a religiunea si biserica rom.-catholica a fostu considerata si tractata dela inceputulu fundarei statulu ungurescu cá religiune si biserica a statulu, ba in unele privintie statulu a fostu identificatu cu biserica si vice-versa. De aici a urmatu, cà episcopii si bisericile catholice au si fostu dotate cu dominie intinse si cu alte venituri mari, cá in Spania si cá in alte câteva staturi europene, si cá la mohamedani in Turci'a (Vacuff.) Acea stare a lucrurilor a remasu chiaru si dupa crancenele lupte decurse intre catholici si protestanti dela reformatiune incóce, care in Ungari'a niciodata nu a potutu strabate, cu atata putere ca de es. in Transilvani'a si cá in parte mare a Germaniei, cá in Russi'a si Angli'a. Unu statutu catholicu nu se tinea obligatu se ajute bisericii si confessiuni acatholice; preste acésta, anume protestantii se feriau fórte a primí ajutorie si subventiuni dela unu statutu catholicu, de frica cá nu cumva subventiunile se deschida calea la proselitismu, sau popimea lor se devina instrumentu in man'a guvernulu catholicu. De candu s'au proclamatu si pe la noi nouele doctrine (in praxe fórte falsificate) despre libertatea confessiuniloru religiósé si egalitatea de drepturi in biserica, clerurile ruteniloru, romaniloru, sasiloru au alergatu barbatesce pentru subventiuni la statutu inca din timpulu absolutismulu, dara mai alesu dela 1861 incóce. Li s'au si acordatu unele, care dupa infiintierea dualismulu s'au continuatu, si astadi se votédia pentru tóte confessiunile circa 180 pana la 186 mii de flor. subventiune, care apoi se in parte dupa diecese. Este unu felu de mila. precum ii si dice poporulu, mila si pomana.

Dara acea mila este platita nespusu de scumpu, si atátu de umilitória, încátu calvinii o refusa acumu cá totudeauna. Nu este anu, in care se nu se scóle câte 4—5 deputati, magiari fanatici, cá Orbán, Ugron, Jul. Horvath, C. Thály et tutti quanti, carii se nu strige in gur'a mare, cá statulu Ungariei dá subventiuni la tradatori de patria. Tocma asia se intemplá si in septeman'a trecuta. Dara incai dintre sasii se sculá deputatulu Zay si mi ti'i spalá cu sapunu de caramida. La

clerurile romanesci batjocur'a si umilirea au ajunsu asia departe, încátu astadi se dá subventiune de câte 30—40 fl. numai la preoti de aceia, pe care'i recomanda auctoritatile administratiunei politice cá omeni de tréba, adeca nu romani buni, nu tradatori, sau adeca la aceia, carii se au bine cu „solgabirau.“

Scólele in Ungari'a si Transilvani'a sunt ab antiquo, in partea lor cea mai mare confessiionale, adeca infiintiate si sustinute de cátra comunitatile bisericesci, mari si mici, din fonduri proprie si din contributiunile poporulu, éra statulu abia de 100 de ani incóce a inceputu a mai face si elu scóle. Dela dualismu incóce se votá in anii de antaiu câte 800 mii florini val. a. ajutoriu pentru scóle; in anii din urma, dupace statulu se ingropá in datorii, acea suma se scári la circa 670 de mii. Dara partea cea mai mare din acésta suma se votédia cu scopulu manifestu: pentru magiarisarea nationalitatiloru. Slayaculu renegatu, dara fórte fanaticu, Ernest Simonyi, pretinde in fiacare sessiune pentru uniculu scopu alu magiarisarei, câte 1 milionu pe anu; dara pana acumu i se respunde a regulatu, cá s'ar dá din totu sufletulu, inse nu e de unde. Cu aceeaasi ocaziune se scóla si famosulu Aladar Molnar, fostu functionariu in ministeriulu culteloru (calvinu) si ataca pe ministru, cá de ce nu ese odata cu proiectulu de lege pentru secularizarea averiloru bisericesci. Asta-data ministrulu ii respunde, cá: nu mai merita nici-unu respunsu.

Proiectulu de lege pentru magiarisarea definitiva a toturor scóleloru de tóte limbile, s'au depusu precum sciti, pe més'a dietei, tocma in dio'a perirei Seghedinului. Elu e datu in sectiuni. Candu se va luá in desbateré, nu se scie. Unii dicu cá acumu, inainte de pasci, altii cá niciodata. Lectorii nostrii au acum proiectulu si motivele lui; au inse si cele doué memorande ale archiereiloru romanesci de ambele confessiuni. Argumentele adunate in acelea si puse alaturea, se integrescu fórte frumosu unele pe altele. Lectorii cu dorere de áanima pentru natiune, patria, biserica, pentru moral'a publica si onórea propria, se nu 'si pregete a le reciti, si anume a compará argumentele coprinse in memorandele mitropolitiloru cu ale ministrulu Trefort, cum acestea disparu de inaintea celor'a cá cér'a de faci'a focului. De candu lumea, nici unu proiectu de lege cá acesta, nici argumente, motive de nimicu cá acelea nu s'au mai vediutu. Legea in sinesi este una specialitate unguresca, la care nu vei mai aflá parechia la nici-unu poporu si in nici-unu statutu. Nici chiaru turciloru nu le a plesnitú vreodata prin capu a sili prin vreo lege pe immens'a majoritate a popóraloru din monarchi'a turcsésca, cá se invetie limb'a lor de fric'a zapciiloru, de fric'a potestatiei civile. Tóte popórale si staturile civilisate au lasatu si lasa pe locuitori in buna pace, se'si dea pruncii la orice scóla voru aflá parintii lor mai corespundietória scopulu si se invetie limbile de care sciu cá au lipsa. Numai in Ungari'a se încérca ómenii a'si asecurá esistentia prin legi positive desperate, prin care se crede cá se voru potea sugrumá si nimici legile naturei si legile mintiei sanetósé.

Situatiunea monarchiei austro-ungare.

Cu ocaziunea desbateriloru budgetarie in ambele parlamente dualistice se constata, cá deficitulu ordinariu alu Austriei se urca la respectabil'a suma de aprópe 26 milióne de florini, ér' acela alu Ungariei la 34 mil. 227.772 fl. Bilantiulu prealabilu pe anulu curentu ne arata deci, cá monarchi'a nóstra lucra cu unu deficitu ordinariu de preste 60 milióne.

In acésta cifra se ogindédia in modulu celu mai fidelu situatiunea finantiara a monarchiei si ea este totu odata critic'a cea mai elocenta si mai aspra a sistemulu dominitoru.

Din tóte sistemele de gubernare, care s'au parandatu in acésta vechia monarchia, nici unulu n'a fostu atátu de onerosu, atátu de complicatu, atátu de scumpu si asia de neproductivu pe terenulu economicu si financiaru, precum este sistemulu inauguratu dupa catastrofa dela Sadowa. Acestu sistemu a adusu cu sine, cá Austri'a, care subtu ministeriulu civilu ajunsese a'si echilibrá budgetele fara se recurga la imprumuturi si fara cá se fia in deficitu, se aiba astadi unu deficitu de 26 milióne. In cátru pentru Ungari'a, apoi datoriele pe care le au contractatu acestu regatu dela emanciparea sa, se urca aprópe la unu miliardu de florini, pe care in parte mare ilu datoresce creditoriloru estérni. Déca ar fi adevératu, cá acelu statutu este mai respectatu si mai fericitu, care este datoru la frundia si la érba, apoi fara indoiala cá monarchi'a nóstra ar ocupá loculu primu intru acele state respectate si fericite.

Dar' nemulțumirea de care sunt coprinse tóte popórale monarchiei austro-ungare, n'ar fi póte asia mare si intensiva, déca celu pucinu acele sume enorme care s'au chieluitu de 12 ani incóce s'aru fi întrebuin-

tiatu pentru scopuri si s'ar fi angajeatu in astfelu de întreprinderi, dela care s'ar potea asteptá niste rezultate folositoare si favorabile pentru bunastarea si prosperitatea monarchiei. Din nefericire inse acésta nu s'a facutu, ci din contra, cá si candu ar fi fostu o fatalitate predestinata, mai tóte întreprinderile care s'au facutu sub sistemulu actualu, séu ca au fostu gresite, ori ca au remasu cu totul neproductive. Asia a fostu espositiunea universalu dela Vien'a, o multime de drumuri de feru cu totul neproductive si acum in urma ocupatiunea Bosniei si a Hertegovinei. N'au fostu de ajunsu crisa si calamitatile finantiare sub care geméu popórale monarchiei, n'au fostu de ajunsu enormulu budgetu alu armatei, care elu singuru consuma pe fia-care anu preste 180 de milióne, nu — ci gratia marei intielepțiuni a comitelui Andrassy, monarchi'a nóstra au trebuitu se se mai hazardedie si in espeditiunea militara din anulu trecutu, pentru cá se'si implinésca pretinsa'i misiune civilisatóre in Orientu.

Popórale monarchiei, care fara exceptiune ducu o lipsa fórte mare si siminta atátu in privintia materiala, cátru si intelectualu, acele popóra, caror'a in parte mare le lipescú midilócele de a se cultivá si a'si desvoltá facultatile lor in tóte directiunile civilisatiunei moderne si cu deosebire pe terenulu instructiunei, lor li se impune sacrificiulu de sange si de bani, pentru cá se duca civilisatiunea in Bosni'a si Hertegovina si pana la Salonica?! O astfelu de întreprindere sémana fórte multu cu aceea, candu unu flamandu, seracu, ruptu de fóme ar vrea se invite pe altu flamandu se'lu ospetedie cu mancari imprumutate de pe la vecinii sei, carora déjà le este datoriu vendutu.

Comitele Andrassy au cerutu, precum scimu, cu tóta insistenti'a mandatulu de ocupatiune dela congresulu dela Berlinu, pentru cá in puterea lui se in pona ospitalitatea sa cu puterea armelorunei poporatiuni, care nici nu i-o au cerutu si nici nu au voitu se o primésca. Urmarea fu campani'a de ocupatiune, care ne au costatu dieci de mii de vietie omenesci si preste 140 milióne, fara de a avea nici o garantia, déca acele sacrificii voru aduce pentru Austro-Ungari'a vre unu resultatu realu si folositoriu.

Pana acumu ne amu alesu cu mobilizarea unei armate de 300.000, cu opositiunea Turciei de a incheia conventiunea dorita, cu rivalitatea si antagonismulu Russiei, cu ur'a Serbiei si a Muntenegrului, cu jalusi'a Italiei, care pandesce momentul bine-venitu, cá se'si iá partea pe care i-o a refusatú congresulu din Berlinu si in fine cu perspectiv'a nici decum incantatóre de a fi siliti se intramu cu fortia armata in pasaliculu Novi-Bazar, unde din partea Turciei si a Ligei albanese ni se pregatesce o primire cátru se póte de tunatóre si resunatóre.

Revista politica.

Sibiú, 28 Martiu st. n. 1879.

In dilele din urma au circulatu mai multe sciri si versiuni, cá in posturile inalte militare s'ar fi preparandu óre cari schimburi fórte inportante. Asia se dicea, cá actualulu ministru de resbelu, generalulu com. Bylandt, care se afla in congediu, nu se va mai întórce la postulu seu, ci va fi inlocuitu prin alta persóna mai devotata si mai simpatichica comitelui Andrassy, decâtu cum este comitele Bylandt. Foile oficiósé se grabira a desminti acele sciri, dar' opiniunea publica este mai aplecata a crede in schimburi decâtu in stabilitate.

Amicii comitelui Andrassy si aparatori politicii sale puneau mare pondu pe inpregurarea, cá comitele Andrassy a reusitu la Berlinu se asigure Austriei o mare si decisatóre influentia morala asupra invecinatulu principatu alu Serbiei si cu preferintia pe terenulu economicu. Asia ei afirmau, cá Serbi'a va incheia unu tractatu de comeriú fórte favorabilu cu Austri'a si cá i va acordá acele puncte de junctiune ale linieloru drumuriloru sale de feru, pe care le doresce guvernulu austro-ungaru. Dar' ce se vedi! Serbi'a intr'adeveru incheia unu tractatu de comeriú pe bas'a natiunii celei mai favorisate, dar nu cu Austri'a, ci cu Angli'a, si asia comitele Andrassy si amicii sei au fostu érași luati pe dinainte de cátra bunulu nostru amicu de dincóde de canalu.

In parlamentulu francesu din Versailles, maioritaea republicanu a primitu propunerea, cá ambele camere se se intrunésca in congresu si se modifice paragrafulu 9 din constitutiune, prin care fusese „decapitatu“ Parisulu. Nu va trece deci multu si Parisulu va deveni érași aceea ce a fostu si ce trebue se fia, adeca capulu si ánim'a Franciei. Era si o mare anomalie, cá parlamentulu se'si tiena siedintiele in Versailles, éra resiedinti'a presiedintelui si a puterei esecutive se fia in Parisu.

Dintre tóte statele cele mici orientale nici unulu nu se bucura, intr'unu gradu asia mare, de favorulu si protectiunea guvernulu francesu cá Greci'a, pentru a carei cauza guvernulu francesu isi intrepune tóta influenti'a sa si exercitédia o presiune formala asupra guvernulu turcescu, pentru cá acesta se se grabésca a implini pretensiunile Greciei.

In Prusso-Germani'a lupt'a in contra mesuriloru reactionarie ale principelui Bismark durédia cu o mare violentia, ceea ce s'au potutu vedea din câteva scene nici decum parlamentarie, ce au avutu locu intre principele-cancelariu si adversarii sei din opositiune. Reichstagulu au respinsu pana acumu cu o energia si o consecentia neasteptata, atátu proiectulu de lege pentru restringerea libertatii si a inunitatii parlamentare a deputatiloru, cátru si mesurile protectioniste, pe care au voitu se le introduca in comeriulu cu streinetatea.

Paralelu cu lupt'a pe care o au provocatu cancelariulu de feru si sange in contra liberalismulu, decurge o inversunata campania in contra rivalulu seu dela Nawa principele Gorciacoff. Dar' ori câte midilóce, ori câte intrige au îndreptatu asupra betranulu si astutulu diplomatu russescu, principele Bismark totusi n'au po-

tutu reusi a ilu delaturá si a'lu face se piérdia grati'a si increderea suveranului seu.

Scirile despre demissionarea si disgratierea cancelariului rusescu se colportéa din partea organelor principelui Bismark cu o regularitate sistematica. Dar' in locu cá ele se se adevredie, vedemu din contra pe cancelariulu rusescu continuandu'si actiunea sa orientala cu o flegma, o liniste si o perseverantia uimitóre. Asia in tempulu din urma, adresá nu mai pucinu de trei note circulare cátra poterile ce au fostu reprezentate in congresulu din Berlinu, prin care le atrage atentiunea asupra cestiunei Rumeliei orientale si le invita a luá mesurile necesarie, pentru cá pacea lumei se nu fia de nou turburata dupa retragerea trupelor rusesci. Intr'aceea agentii diplomatice ai Rusiei au preparatu totulu, pentru cá la momentul datu cestiunea orientala se devina éراسi ferbinte si ardietóre.

Cu ocaziunea cetirei a dou'a a proiectului de lege pentru modificarea paragrafului 7 din constitutiunea romana dela 1866, partid'a conservátóre, care in camera n'are de catu 2—3 reprezentanti, a produsu in dilele de 8 si 9 a. l. c. in senatulul Romaniei unu faptu de o singularitate caracteristica. Ea adeca propuse o motiune, care precum dice „Binele publicu,” nu este alta, decatu unu tractatu mai multu de catu laconicu, de petitione consularis, despre cererea ministeriului. Acea motiune a fostu semnata de ddni: Dim. Ghica, M. Costache Iepurénu, M. Cogalnicénu, G. Gr. Cantacuzino, B. Boerescu, Al. Orescu, I. Stratu, Menelas Ghermani, Dim. P. Viorénu, C. Silionu, A. T. Zissu si Hermeziu.

In decursulu desbaterii ce a avutu locu asupra acelei motiuni, luá in fine inventulu si d-lu J. Brateanu presiedintele consiliului si intre altele adresá partidei conservátóre urmatórele cuvinte:

„Veniti de luati puterea si ve voiu dá din parte 'mi totu concursulu pentru resolvarea cestiunii puse de art. 44 alu tractatului dela Berlinu; dar' veniti d-vóstra singuri, nu inpreuna cu noi, cá-ci ne vomu certá intre noi, in locu de a lucrá, si acésta va fi o cauza de slabiciune si de discreditu in afara, tocmai in momentul candu avemu trebuintia de a inspirá cea mai mare incredere.”

In fine original'a motiune a conservatorilor a fostu respinsa prin 17 bile in contra 35. Gubernulu liberalu a fostu deci sustienutu si de astadata prin mai multu de doue treimi.

Limb'a magiara in biserici rutene si romanesce.

De candu s'a pornitu campani'a noua contra nationalitatiloru, si s'au publicatu sciri, cá scopulu finale ar fi, cá limbile nationalitatiloru se fia scóse si din biserici, spre a li se substitui cea magiara, ómenii intréba din tóte partile, daca — si pâna la ce mesura se adevredie acésta scire din urma. Noi in acésta materia potemu servi deocamdata cu respunsu numai la câteva întrebări, din câte ne venira pâna acum. Primindu si altele, nu vomu lipsi a le comunica.

I. Care carti rituali se afla traduse in limb'a magiara? se raspunde: Liturgiconulu, Euchologionulu, Octoichulu si Pentecostariulu. In cetatea Satumare si in comun'a Dorogh in biserica ruthena se celebréa si liturghi'a in limb'a magiara.

II. In care comitate se face servitiu ddiescu unguresce la rutheni, si care servitiu? Respunsu: In capital'a ctululu Satumare si in comun'a Dorogh situata in ctulu Sabolciu, tóte servitiile divine se celebréa in limb'a magiara, ba ce e mai multu, Doroghenii nu se sfiescu a se numi pe sene (ország hiten lévő magyarok). In comunele rurale servitiulu divin in limb'a magiara nu s'a potutu introduce, de órece mass'a poporului nu se póte asia de usioru desnationalisá.

III. Pe unde este numai predica ungrésca? E deplinu constatatu, cá unde limb'a magiara e adoptata in serbarea cultulu divin, acolo si predic'a se rostesc in limb'a magiara. Din lips'a dateloru inca nu se potu inregistra astadata acele comune ruthenesce, unde se predica in limb'a magiara.

IV. La romani pâna la ce mesura si distantia, camu in câte comune este introdusa limb'a magiara in biserica, cá si la rutheni?

Cu tóte cá s'au comisu multe atentate contra nationalitatii romane, totusi servitiulu ddiescu in limb'a magiara nu e introdusu nici intr'o biserica romana din dieces'a Gherlei, inse cuventulu lui Ddiu se propaga in limb'a mai susu atinsa in cetatea Satumare; mai incolo in urmatórele comune a-le diecesei Oradei: Domahida, Genciu, Caploniu, Körtevényes, Mihályfalva, éra in Careii mari si inainte de acésta cu trei decenie s'a predicatu unguresce.

V. Suntu multe comune romanesce, in care nici chiaru poporulu nu mai scie romanesce si se potu acelea considerá cá perdute? — In dieces'a Gherlei nu sciu comuna unde poporulu se fia asia de desnationalisatu, in catu se nu scia vorbi in limb'a materna, inse comunele mai susu comemorate din dieces'a Oradei si anume Domahida etc. se potu considerá cá perdute, de órece poporulu in acelea nu mai scie romanesce, fiinduca prin diferitele elemente heterogene asia s'au amalgamatu, in cátu dejá pe la anii 1842—46 chiaru si barbatii cei mai betrani abia au sciutu ceva vorbi romanesce, dupa cum ne asigura unu preotu, carele pe tempurile acele petrecuse in acelu tinutu.

Mai in colo nu va fi fara de interesu a inregistrá aci unele comune din dieces'a ruthena a Muncaciului, in care inca au locuitu romani cu vre-o câteva decenie inainte de acésta; inse acei romani dejá au disparutu pentru totudéun'a.

In Siematismulu diecesei Muncaciului publicatu in an. 1816 pe pag. 110 se afla urmatórele: Dorogh oppidum Hajdonicale. Parochus pro parte valachica D. Basilius Szabó, in Matre gr. rit. cath. = 2014. Asia dara inainte de acésta cu 63 de ani in comun'a Dorogh s'au aflu 2014 de romani. Amu scrutatu si mai incolo in Siematismele de care dispunu si am aflu, cá in Siematismulu din an. 1829 inca se aflu urme de romani, dara fara se aiba parochulu lor propriu distinsu de alu rutheniloru; inse in Siematismulu din an. 1847 alu diecesei mai susu atinse pe pagin'a 121 in comun'a Dorogh numai limb'a magiara si ruthena se amintesc. Asia dara unu numeru de 2014 de romani in decursu de 31 de ani au disparutu cu totulu. Intru adevéru acésta e o durata fórté scurta!

Mai incolo in Siematismulu din an. 1829 in comunele: Bököny (nrulu sufleteloru gr. cath. 1385); Gelse (1064); Fejértó (1820); Biri (515); Nagy Kálló (1965); Kállo Semjény (688); Napkor (470), s'au aflu si romani; cá-ci langa comunele mai susu indicate se potu ceti urmatórele: Lingua ruthen: valachica, hungar. Si ce observamu! In siemat. din an. 1847 in comunele Bököny si Gelse neci urma de romani nu se afla, cá-ci acolo numai aceste dóue limbi se potu ceti Hung. et Ruthen. In Siematismulu din an. 1856 din Nagy Kálló si Napkor romanii au disparutu. Dupa-ce in anulu 1856 s'au escorporatu de catra dieces'a Muncaciului cele 95 de parochii romane din ctulu Marmarelei, Satumarelei si Ugociei si s'au adnecsatu la nou infientiat'a dieces'a Gherlei, romanii cáti au mai ramasu din ctulu Sabolciu, au ramasu si mai incolo sub hierarchi'a rusesca, unde si-au uitatu limb'a nationale asia, incátu in regiunile acele nici cu lamp'a lui Diogene nu se va aflu nici-unu individ, care se scia vorbi celu pucinu unu cuventu romanesce.

In fine dn. corespondente mai reflecta si la una alta inpregiurare caracteristica. Legea asia disa a nationalitatiloru, adusa si promulgata in a. 1868, permite nationalitatiloru din acésta patria a se folosi de limb'a lor materna in afacerile administrative-juridice ecclesiastice; inse ruthenii nu se folosescu de acelu dreptu, ci ei in biserica loru au adoptatu limb'a magiara cá limb'a oficiósá, de unde resulta de sinesu alternativ'a: ca ei sau nutrescu o predilectiune deosebita facia de limb'a acésta, séu cá limb'a lor ruthena inca nu se afla in acelu stadiu de cultura, cá se o póta folosi in corespondentiele lor oficióse bisericesci.

Eppulu Pankovics, antecessorele eppului actualu, prin procedur'a acést'a si-a cascigatu pre deplinu grati'a mai marilor sei asia, in cátu i-s'au acordatu quoad personam o subventiune anuale de 30,000 de fl. — Déca vomu computá venitulu dominiulu de Tapoleza, de care dispunu eppii rutheni din dieces'a Muncaciului, cátra sum'a susu indicata, resulta ca venitulu anuale alu eppului de Muncaci se urca circa la cifr'a considerabile de 60,000 de fl. Acésta subventiune i-sau aplicatu si eppului actualu. De altcum conformu principiulu de egalitate si frátietate interpretate in timpulu de acuma, preotii cei miseri rurali nu potu contá la aceea, cá li se va ameliorá positiunea lor materiale, pre candu eppulu mai susu indicatu pe langa venitulu dominiulu seu mai primesce si subventiunea mai susu atinsa. Numai de aici inca se explica de ajunsu tinut'a actuale a celor doi episcopi rutheni gr. catholici, carii preste acésta sunt subordinati unui arhiepiscopu unguru romano-catholicu.

Sciri diverse.

— (Adunarea generale a institutului „Albin'a” tinuta eri in 16/28 Martiu, cercetata bine, a decursu in ordine buna si regulata. Dividend'a dupa fiacare actiune de 100 fl. este de 9 fl. 50 cr. In Nr. urmatoriu vomu comunicá lucrarile ei mai pe largu. Actionarii potu se'si gratuledie.

— (Unu nou atentatu in Petersburg). In sér'a dilei de 25 l. c. unu individ calare a descarcatu o puscatura asupra generalulu Drentelen (siefulu politiei secrete). Generalulu a remasu nevatomatu, ér atentatorulu a potutu scapá.

— (Ciuma). Din Weltjanca, gubernamentulu Astrachanu a sossitu scirea, ca acolo éراسi s'a ivitu unu casu de ciuma.

— (Statutele Reuniunei romane de cantari din Sibiiu) au fostu aprobate din partea reg. ministeriului de interne sub Nr. 11938 si provediute cu clausul'a cuvenita.

— (Unu erudit sodalu delacatusiaria.) Sodalulu lacatusiaru Andreiu Maquet a fostu denumitu din partea ministrului de culte francesu „Officier d'academie.” In tineretiile sale Maquet frecventase numai o scóla elementara si apoi a intratu cá invetiácelu la unu lacatusiu. Tempulu seu liberu ilu întrebuintá cu studii istorice, publicá dupa aceea mai multe lucrari istorice si archeologice si ajunsu membru alu mai multoru reuniuni erudite. In heraldica elu astadi trece de autoritate.

— (Generalulu Róon cá economu practic.) In tempulu din urma alu neactivitatii sale militare, comitele Róon se ocupá cu mare zelu de economi'a mosiei sale. Intr'o di suferindu d. insomnia se scula pe la 4 óre si se duse a'si visitá locurile, candu éca zari o frumósá tieranca taiandu cu secerea érba verde. Unu asia zelu mare, manifestatu intr'o óra atatu de timpurie, inbucura prea multu pe batrenulu domnu

si i se parú, ca acésta mérita o recompensa. „Ei bine, copil'a mea,” — se adreséa elu cu unu tonu familiaru catra tieranca, — „asia de timpuriu te ai si apucatu de lucru? Acésta este frumosu dela tine! Te vei face o buna económa!” Copil'a inrosiesce si tace cá pescele. „Na unu micu presentu cá recompensa pentru diliginti'a ta” — continuá comitele, punendu unu taleru in man'a copilei si apoi se departa. — Pe la amédi se intalnescu cu inspectorulu seu. „Astadi de diminétia m'am bucuratu prea multu vedendu o copila diligenta, care dejá pe la patru óre era ocupata cu taiatulu de érba si pèntu acésta 'i-am si datu unu taleru.” — „Prea bine d-le feldmaresialu” i respunse inspectorulu, „dar' eu astadi n'am datu ordinu la nimenea cá se taia érba. Exelenti'a Vóstra a'ti gratificatu pe o hótia de campu.” Dupa aceste cuvinte comitele se parú cam perplexu, dar' dupa aceea zimbi, candu inspectorulu mai adaose: „Dar' de acestea i se potu intemplá aceluia, care nu este economu practic. Nu i s'au intemplat óre si betranulu rege Fritz se tiena scar'a unui hotiu?”

— (Strad'a milionariloru in New-Jork.) In nici unu altu locu pe lume, relativu atátu de micu nu se afla aglomerata o avutia mai mare cá in a cincea avenue din New-Jork. Acésta este o adevérata strada a milionariloru. Acolo locuescu: Dr. Rhinelaender cu unu venitu anualu de 3 milióne; M. D. Roberths cu 5 mil.; Moses Taylor cu 8 mil.; August Belmont cu 8 mil.; Robert si A. Stuart cu 5 mil.; dn'a Stewens cu 2 mil.; Amos C. Reno cu 5 mil.; Iacob si William Astor cu 60 mil.; dn'a A. T. Stewart cu 60 mil.; P. Lorillard cu 3 mil.; Kernochau cu 2 mil.; Wanderbild cu 75 mil.; Calvert Iones cu 2 mil.; Iames Gordon Bennett cu 4 mil.; Fred. Stewens cu 10 mil.; Lewis Lorillard cu 1 mil. Sum'a intréga a averei acestoru milionari este de 219 mil. dolari.

— (Unu anuntiu pocitu) a fostu publicatu mai dilele trecute intr'unu diaru din Berlinu, care suna: „Voiescu a face cunoscentia de maritisu. Sunt tenera, frumúsá, jidana, am 1200 fl. si o frumósá garderoba. Professori, functionari, profesionisti si tapetiari se'si tramita ofertele pâna la 18 l. c. subt cifra „Confidentia 1200” pre langa adresa esacta, la espeditiunea acestui diaru.”

— (Dóue respunsuri bune). De si Dr. Richie din Edinburgh era fórté invetiatu, totu si-a gasitu odata omulu. Intrebandu odata pe unu studentu despre studiile sale, ii dise: „Si d-ta studiezi mathematica?” — „Da.” — „Câte laturi are unu cercu?” — „Dóue,” respunse studentulu. — „Care sunt acele dóue?” — Ce risu resuna in auditoriu, candu dise studentulu: „O lature interna si alt'a esterna.” — „D-ta studiedi si filosofi'a morala?” — „Da.” — „Asiadar', ai auditu prelegeri despre diferite obiecte ale acestei specialitati. Audit-ai vre un'a despre cauza si efectu?” — „Da.” — „Premerge vre odata unu efectu causei?” — „Da.” — „Spune'mi unu esemplu.” — Unu omu care impinge o róba (brouette) — Doctorulu siediu si nu mai întrebá mai departe. „Alb. Carp.”

— (Bibliografia.) Precum anuntia administratiunea tipografiei archidiecesane din locu, din acelu stabilimentu a esitu de sub pressa opulu: „Archiepiscopulu si Metropolitulu Andreiu baronu de Siaguna.” De Nicolau Popea, archimandritu si vicariu archiepiscopescu. Acestu opu a fostu premiatu de consistoriulu, respective de sinodulu archidiecesei ortodoxe romane alu Transilvaniei. Opulu acesta este de 25 cóle in 8° mare si ilustratu cu portretu. Pretiulu unui esemplaru: 2 fl. 50 cr. v. a. séu 7 lei noi.

Post'a redactiunei.

— D-lui St. — St. in Sucéva, Bucovin'a. Déca onor. nostri abonati de prin partile acelea se plangu, ca nu primescu diariulu nostru regulatu, apoi ve asiguramu ca vin'a nu este a nóstra, pentru ca de aci espeditiunea se face cu cea mai mare atentiune si regularitate. De ce nu reclama? Salutare si multiu-mit'a nóstra.

Pretiurile cerealielor

si altoru obiecte de traiu au fostu la

28 Martiu in Sibiiu:		
Grâu, dupa cualitati	1 hectolitru fl.	5.—5.80
Grâu, amestecat	1 „	4.10—4.70
Secara	1 „	3.40—4.80
Papusiou	1 „	2.70—3.10
Ordiu	1 „	3.80
Ovesu	1 „	1.70—2.10
Cartofi	1 „	1.25—1.75
Mazare	1 „	6.—6.50
Linte	1 „	11.—11.50
Fasole	1 „	5.—5.50
Lardu (slanina)	50 Kilogram.	34.—35.—
Untura (unsóre topita)	50 „	27.—27.50
Carne de vita	1 „	—40
Oua 10 de	1 „	—20

Cursulu moneteloru in val. austr.

Vien'a, 27 Martiu	
Galbinii imperat. de aur	fl. 5.53 cr.
Moneta de 20 franci	9.31 1/2
Imperialu rusescu	9.40
Moneta germana de 100 marce	57.45
Sovereigns englesi	12.—
Lira turcséca	11.—
Monete austr. de argintu 100 fl.	—